

Pracovné a koncentračné tábory

Vznik pracovných táborov súvisí s riešením židovskej otázky, pričom podstatou bola degradácia Židov a ich odstránenie z hospodárskeho života krajiny. Kvôli tomu začali postupne vznikať pracovné tábory, kde boli Židia nútení vykonávať ťažkú prácu a následne boli odvedení do koncentračných táborov napr. v Poľsku.

Zriadenie pracovných táborov vychádzalo z predstavy HSLS, ktorá označovala Židov ako nepriateľov národa. Medzi prvé pracovné tábory, ktoré mali mať diskriminačný charakter, patrili tie, ktoré vznikali od leta 1939 v armáde. Velitelia Hlinkovej gardy sa snažili o vytvorenie civilných pracovných táborov. Počas februára a marca 1940 vznikali pracovné skupiny, v ktorých Židia pracovali v rámci brannej povinnosti. V roku 1941 začali vznikať pracovné strediská pre práceschopných Židov vyradených z pracovného života. Prvé takéto stredisko bolo v Strážnom. Vláda vydala 4.7. 1941 nariadenie o pracovnej povinnosti Židov. Minister vnútra Alexander Mach počas augusta 1941 osobne navštívil v sprievode odborníkov mnohé miesta na Slovensku. Úlohou bolo vybrať vhodné oblasti na výstavbu táborov. Predpoklad pre zriadenia pracovného tábora pre Židov bol výber vhodného miesta. To malo poskytovať dostatok ubytovacích kapacít, alebo možnosti na ich vybudovanie. Dôležitá aj otázka výrobnéj infraštruktúry. Potrebný bol dostatok priestorov a zariadení využiteľných na výrobnú činnosť. Definitívny výber padol na mestá Sereď, Vyhne a Nováky. V Seredi a Novákoch existovali priestory vo vlastníctve ministerstva národnej obrany, ktoré mali byť prerobené na pracovné tábory. V oboch prípadoch sa využili vojenské objekty. Úlohu pri rozhodovaní zohrávala aj dopravná infraštruktúra, najmä blízkosť železníc. Pracovný tábor vo Vyhniach vznikol na mieste štátnych kúpeľov. Výrobná činnosť pracovných táborov bola rôznorodá. V Seredi mala najväčšiu produkciu stolárska dielňa a výroba hračiek. V Novákoch to bola výroba konfekcie a kožušníctvo. Vo Vyhniach to bolo tiež konfekcia, ale aj stavebné práce zamerané na výstavbu bazéna. Uvedené podniky vyrábali zákazky pre štát, ministerstvá či iné verejné inštitúcie.

Pracovný tábor v Seredi

S výstavbou tábora sa začalo 18. septembra 1941. Na stavbu boli využité vojenské objekty. Od marca 1942 boli v tábore sústredovaní Židia. V priebehu augusta 1942 tu bolo 520 židovských osôb. Dozor nad nimi vykonávali komisári tábora. Prvým zvoleným bol Jozef Vozár. Okrem komisára mali tábor na starosti príslušníci Hlinkovej gardy. Príslušníci HG kontrolovali disciplínu, pracovné nasadenie

ako aj súkromie Židov nachádzajúcich sa v tábore. Často sa dopúšťali násilností voči Židom. Na jar 1944 boli gardisti nahradení žandármi.

Židia nachádzajúci sa v tábore sa nazývali zaradenci. Ubytovaní boli v barakoch. Ako pracovný tábor fungovala Sereď v čase od februára 1942 do augusta 1944. Všetci zaradenci boli pred nástupom nútení podrobiť sa prehliadke. Počas nej sa kontrolovalo, čo obsahuje ich batožina. Povolené predmety boli napr. oblečenie, bielizeň, periny, potraviny, knihy, kuchynský riad, iné predmety dennej spotreby. Nepovolené predmety, ako napríklad cigarety, šperky, zápalky, boli Židom zhabané. Rodiny boli ubytované v barakoch spolu, cca 3-4 rodiny v jednej izbe. Zoznam ubytovaných bol vyvesený pred každou izbou. V barakoch nebol nábytok, osobné veci mali obyvatelia uložené na zemi. Počet ubytovacích barakov bol 5. Každý barak mal veliteľa a zástupcu. Dennú službu vykonávali zaradenci, ktorí neboli súčasťou pracovného zaradenia, najmä staršie osoby – umývali dlažbu, záchody. Večierka bola v tábore nastavená na 21.00 hodinu. Život väzňov komplikovala chýbajúca kanalizácia, nedostatok šatstva, choroby – čierny kašeľ, týfus. Náboženské aktivity sa týkali len pokrstených Židov. Napriek tomu, že išlo o pracovný tábor, nachádzali sa v ňom budovy, ktoré väzňom aspoň čiastočne uľahčovali život. Boli to jasle a škola pre deti, zriadené bolo aj divadelné oddelenie, mohli sa hrať spoločenské hry ako stolný futbal, zriadená bola aj knižnica.

Pracovná doba v tábore bola nasledovná:

Muži: 7:00-12:00; 13:00-18:00

Ženy: 7:30-11:45; 12:15-17:45.

Pracovné podniky sa v Seredi delili na zárobkové a nezárobkové. K zárobkovým patria: stolárska dielňa, klampiarstvo, hračkárstvo, betonárstvo, kožušníctvo, hodinárstvo, čalúnnictvo. K nezárobkovým patria: kuchyňa, polícia, holičstvo, škola, práčovňa, kantína, chov dobytka. Obyvatelia tábora museli plniť aj poľnohospodárske práce na samozabezpečenie chodu tábora. Najvýnosnejšou bola stolárska dielňa.

Od marca do septembra 1942 boli zo Serede odtransportovaných vyše 4000 osôb. Transporty sa obnovili po vypuknutí Slovenského národného povstania, kedy sa zo Serede stáva opäť koncentračné stredisko. Dovlečení však už neboli len Židia, ale aj povstanci, partizáni či podporovatelia SNP. Od konca októbra 1944 do marca 1945 bolo zo Serede deportovaných vyše 11 000 osôb.

Po vypuknutí SNP bol tábor na príkaz Okresného žandárskeho veliteľa v Trnave dňa 30.8.1944 otvorení. Mnohí zaradenci odišli a pridali sa na stranu povstalcov, nábytok či dielne boli rozkradnuté či zničené. Krátko po tom, 2.9.1944 bol tábor obsadený nemeckými príslušníkmi SS a následne bola obnovená jeho činnosť. V prvej fáze deportácií, od marca do septembra 1942 boli zo Serede odtransportovaných vyše 4000 osôb. Transporty, ktoré obnovili po vypuknutí Slovenského národného povstania, boli omnoho rozsiahlejšie. Dovlečení však už neboli len Židia, ale aj povstalci, partizáni či podporovatelia SNP. Od konca októbra 1944 do marca 1945 bolo zo Serede deportovaných vyše 11 500 osôb.